

A pozsonyi Szlovák Műszaki Könyvtár

A Szlovák Műszaki Könyvtárat 1938-ban alapították a kelet-szlovákiai Kassán. Létrehozása kapcsolatban állt a Szlovák Műszaki Főiskola megalapításával. A két intézmény története szorosan összefonódott egymással. A könyvtárat az első három évben kénytelenek voltak három alkalommal is áthelyezni a politikai események, például Kassa Magyarországhoz kerülése miatt. A könyvtárnak, mielőtt 1952-ben jelenlegi helyére került, két épülete is volt Pozsonyban. A könyvtár létesítményei egyébként ma is öt helyen szóródnak szét Pozsonyban és környékén. Az egymást követő költözködések a könyvek megrongálását és elvesztését eredményezték, idő- és erőpecsékölással jártak, mindennek anyagi kihatásai kiszámíthatatlanok.

A Szlovák Műszaki Főiskola Központi Műszaki Könyvtárának állománya 1938-ban mindössze 700 könyv volt, ebből nőtt ki a jelenlegi 3,7 millió könyvet, periodikumot, szabványt, szabadalmat és testületi kiadványt tartalmazó gyűjtemény.

A könyvtár 1951 augusztusában függetlenné vált a főiskolától, és nyilvános tudományos könyvtár lett. Mostani nevét – Szlovák Műszaki Könyvtár (SZMK) – 1960-ban kapta.

A kormányrendeletek zavaró befolyást gyakoroltak a könyvtár működésére. A bonyodalmak száma végtelen. Az igazgatás koordinációs és eljárási rendszerében például pazarló és zavaró kettős rendszer érvényesült.

A két rendszer – a könyvtári és a műszaki információs rendszer – szerkezete erősen befolyásolta a beszerzést, és a tudományos információhoz való hozzájutást.

Ma viszont már elmondhatjuk: az új fejlemények lehetővé tették, hogy a könyvtár ugyanazt a helyet foglalja el a társadalom információs forradalmában, mint a fejlett országok könyvtárai.

Az SZMK fontos szerepet játszik Szlovákia könyvtári és információs rendszerében: *központi műszaki könyvtár és országos műszaki információs központ*. Könyvtári és információs szolgáltatásai segítségével széles körben nyújt információkat a hazai és nemzetközi forrásokból – a műszaki tudományokról, azok alkalmazásáról, pl. közgazdasági, ökológiai, igazgatási stb. kérdésekről. Az SZMK tevékenysége aktív tényező és erős láncszem Szlovákia könyvtári és információs rendszerében, megbízható információforrás a Szlovák Műszaki Egyetem, valamint Szlovákia tudományos és kutatóintézeti számára.

Az SZMK-nak – mint a 350 szlovák műszaki könyvtárat, műszaki és közigazgatási információs munkahelyet magában foglaló hálózat legfontosabb

könyvtárának – koordináló és módszertani funkciója is van, amelynek része a munkatársak állandó oktatása.

Gyűjtemények, információs szolgáltatások, kutató-, módszertani és kiadói tevékenység

Az SZMK könyvtári állományát – a klasszikus könyvtári tevékenységek keretén belül – különféle típusú időszakos és nem időszakos dokumentumok, közöttük szabadalmak, szabványügyi és testületi irodalom beszerzésével építi. Az SZMK tematikus profiljába beletartoznak a műszaki tudományok (gépipar, kémiai technológia, elektronika, energetika, szerkesztés, építészet, automatizálás, számítástechnika, kémiai technológia) szakterületei, valamint a velük rokon technikai ágak egész sora (mezőgazdasági gépesítés, szállítástechnika stb.), illetve a természettudományok egyes területei (matematika, fizika, kémia, geológia, biokémiai biológia, molekuláris biológia, mikrobiológia és környezetvédelem). Ezekon kívül ide tartoznak még az igazgatástudománnyal, a marketinggel, a szolgáltatásokkal és a statisztikával foglalkozó közgazdaságtudományok is.

Az SZMK állományát vásárlás, csere, ajándék és a köteletpéldány-törvény révén gyarapítja. Nagy mennyiségű külföldi irodalmat szerez be cserével. Az SZMK több mint 170 külföldi könyvtárral, egyetemmel és tudományos intézménnyel tart fenn kapcsolatot.

A *periodikumok* a műszaki információ legszámosabb és legnélkülözhetetlenebb forrásai. Az SZMK periodikumgyűjteményét 1938 óta építi. Jelenleg 427 csehszlovák és 868 külföldi címből áll, többségük hozzáférhető a szakolvasóteremben.

Az SZMK tagja a szabványokat és szabadalmakat, valamint a testületi kiadványokat gyűjtő csehszlovákiai tudományos könyvtárak csoportjának. E területen az SZMK-é a legnagyobb gyűjtemény, és ebbéli szolgáltatásai is a leghatékonyabbak.

A *szabványgyűjtemény* középpontjában a műszaki szabványok, a metrológia és a termékminőség területei állnak. Átfogó gyűjteményt tárol a csehszlovák kormányzati és helyi szintű normákból és szabványokból (ČSN vagy ON). Vannak a könyvtár állományában külföldi szabványok is, elsősorban a legnagyobb ipari államok (Belgium, Ausztria, Németország, Norvégia, Svédország, Nagy-Britannia és az Egyesült Államok), a kelet-közép-európai országok (Magyarország, Románia, Jugoszlávia, Bulgária, Szovjetunió), valamint nemzetközi szervezetek – az

ISO (International Standardization Organization), az IEC (International Electrotechnical Commission) és a CEN (Commission for European Standardization) – szabványai.

A szabadalmi kiadványokból az SZMK primer és szekunder állományt épít. A primer szabadalmi tárban eredeti szabványdokumentumok, alkotói tanúsítványok és Csehszlovákiából, a Szovjetunióból, Kelet-Közép-Európából származó szabványügyi folyóiratok találhatók. A szekunder szabadalmi tár kartonkatalógusokat, kumulált jegyzékeket tartalmaz, valamint az International System of Information on Inventions (Nemzetközi Találmányi Információs Rendszer) adattárait, szabványügyi kivonatokat közlő folyóiratokat és szabványügyi szemléket.

Az 1955-től rendelkezésre álló *testületi* (vállalati) *irodalom* röplapokból, leporellókból, katalógusokból, címtárakból, árjegyzékekből, terméktájékoztatókból, éves beszámolókból és belső – vállalati – folyóiratokból áll. A könyvtár a világ minden részéből szerez be testületi kiadványokat.

A könyvtár állományát házon belüli és azon kívüli kölcsönzéssel teszi hozzáférhetővé. Ezenkívül bel- és külföldi könyvtárközi kölcsönzést is végez. Az SZMK az egyetlen szlovákiai könyvtár, amely külföldi könyvtárközi kölcsönzéssel is foglalkozik. Jelenleg több mint 27 000 beiratkozott egyéni használója van, és több száz intézménynek – köztük az együttműködő könyvtáraknak – nyújt információs szolgáltatásokat.

A könyvtár elsődleges tevékenysége az *információs szolgálat*. A keresési tevékenysége a vezető szerep. Az irodalomkutatást számítógép végzi, amely egyaránt alkalmas kurrens és retrospektív keresésre. A keresések során az alábbi adatbázisokat használják:

- ▶ *INSPEC* (Information Services for the Physics and Engineering Communities). 1974 óta e szolgálat csehszlovák partnere az SZMK; a kereséseket "batch" módszerrel, évenként huszonnégyszer végzik.
- ▶ Az SZMK *Testületi Kiadványok Gyarapodása* adatbázisa, amely a könyvtár állományában található új szerzemények adatait tartalmazza; a kereséseket évente tíz alkalommal végzik, 184 keresőprofil segítségével (SDI-szolgálat).
- ▶ Az SZMK *Külföldi Szabványok Gyarapodása* adatbázisa, amely a könyvtár állományában található új szerzemények adatait tartalmazza; a kereséseket évente egy alkalommal végzik, 190 keresőprofil segítségével (SDI-szolgálat).

Az SZMK a párbeszédés (retrospektív) *kereséseket* a hazai adatbázisokkal és a külföldi adatbázisközpontokkal kiépített közvetlen összeköttetései segítségével végzi. A legtöbbször használt adatbázisok: az *INSPEC*, a *WPI*, a *CA Search* és a *COMPENDEX*.

Legújabbán a könyvtár az *ECHO*-központ adatbázisaival is kapcsolatba lépett. Az *ECHO*-t az Európai Közösség országaiban széles körben használják.

Az SZMK kutatásokat és elemző vizsgálatokat is irányít. Ezek célja: részvétel a Szlovák Köztársaság-

ban végbemenő információs folyamatok ellenőrzésében. A kutatások a tudományos-műszaki fejlesztés és a környezetvédelem problémáival foglalkoznak.

Ezenkívül az SZMK saját kutató, módszertani és kiadói tevékenységet is folytat. E *kutató tevékenység* elsősorban az információs eljárások automatizálásának kérdéseivel foglalkozik. A *módszertani munka* összehangolja a szlovákiai műszaki és természettudományi könyvtárak tevékenységét, ennek keretében folyik a könyvtárak és információs intézmények dolgozóinak magas szintű képzése, és a könyvtári szolgáltatások támogatása.

A *kiadói tevékenység* 1953-ban kezdődött. Időszaki és nem időszaki kiadványokra egyaránt kiterjed. Hat periodikumot ad közre (többségük bibliográfiai), továbbá évente 10-12 nem időszaki kiadványt (kézikönyveket, oktatási segédleteket a használóknak, alkalmi kiadványokat stb.).

Számítógépesítés

A könyvtári információs rendszert 1973-ban számítógépesítették. A könyvtári számítóközpont kezdetben igen kis részleg volt, mindössze három PDP 11-34 egységgel, és egy hazai gyártmányú M 16-22 géppel volt felszerelve, amelynek tárolókapacitása 2,5 Mbajt, külső lemezkapacitása pedig kb. 3,3 Gbajt. A gépet kommunikációs csatornákat kötötték össze a terminálokkal felszerelt munkahelyekkel stb. Az utóbbi két évben PC/AT 286 személyi számítógépek álltak munkába.

A könyvtár folyamatosan számítógépesíti a könyvek katalógusait. A kölcsönzési rendszert máris egyszerűsítette az automatizálás. Egyéb könyvtári és információs rendszerek és adminisztratív tennivalók automatizálása után most a műszaki irodalom könyvtárközi együttműködéssel készülő regionális katalógusainak munkálatain van a hangsúly. Ezek a könyvtári és információs rendszerek még nem olvadtak össze integrált komplex egységgé. Ennek több oka is van. Az első fejlődési problémákból adódik: hiányoznak a megfelelő hardverek, és egyéb nehézségek is adódnak.

Az SZMK igazgatóságának célja: előrelépni a könyvtár számítógépes alapberendezésének felújítása terén. Ezt a célt támogatta a Gazdasági Tervezés Szlovák Minisztériuma. A külső, helyi hálózatokra épült, megosztott információs rendszer (WAN-LAN rendszer) mellett döntöttek, mivel ez több szempontból is megfelel az SZMK munkakörülményeinek. A rendszer egyesíti a bibliográfiai adatokat a licencadatokkal.

A most használt amerikai megosztási rendszer fejlett kiszolgáló technológián alapul: 486-os típus, multi-CD kiegészítő technikával. Négy LAN személyi számítógépből áll, amelyet magas szintű telekommunikációs technika felhasználásával egy X.25 kapcsolat össze. A WAN-LAN rendszerű technika megjelenése nagy lépést jelent előre. A vele kapcsolatos döntések

és eljárások a német, svájci, osztrák és más könyvtárak tanácsai felhasználásával alakultak ki, persze szem előtt tartva az SZMK jövőbeli szükségleteit is.

Gondok és tervek

Mivel Szlovákia – akárcsak Kelet-Európa – 1989 novemberében alapvető politikai, gazdasági, kulturális és társadalmi változásokon ment át, ezek nagy befolyást gyakoroltak a könyvtári tevékenység szerkezetére is.

Az új demokratikus jogok meghozták a sajtósabadságot, és növelték a könyvtárak hozzáférhetőségét a nagyközönség számára.

Egész sor új kiadvállalat jött létre, új folyóiratok indultak meg, megszűnt a könyvkereskedelem és a könyvterjesztés állami monopóliuma. A könyvtárak immár ideológiai szempontokra való tekintet nélkül szerezhetik be a külföldi irodalmat.

Az SZMK legsúlyosabb problémája a piactudományba való átmenet. A gazdasági átalakulás a termelés csökkentését teszi szükségessé, valamint a vásárlások és a pénzeszközök alaposabb felülvizsgálatát, ami a könyvtár tevékenységére is kihatással lesz. Az infláció súlyosbítja a problémákat. A nyersanyagok, az energia, a szolgáltatások árai, a bérleti díjak lényegesen emelkednek. A hazai irodalmi kiadványok árai 1989-hez képest a legtöbb esetben csaknem a kétszeresére nőttek, a külföldi irodalom beszerzése is lényegesen többbe kerül, mint korábban. A külföldi postai költségek meredek emelkedése a nemzetközi könyvtárközi kölcsönzés és a nemzetközi kiadványcsere feltűnő visszaesését hozta magával.

A németországi Volkswagen-alapítvány támogatása komoly segítséget adott az SZMK-nak. Ez a segítség a könyvtár számára szükséges és általa kiválasztott több száz könyv megvásárlását és száz

folyóirat előfizetését tette lehetővé. Több száz könyvet kapott a könyvtár az amerikai alapítványoktól (Sabre Foundation és International Book Bank, Inc.) is. Sajnálatos módon a helyi gazdasági szervezetek – kivéve a megalakulóban lévő magánvállalatokat – nem kapnak adókedvezményeket, ezért pénzügyi nehézségekkel küzdenek. Újabban mégis létrehozták a Dionyz Ilkovič-alapítványt a műszaki irodalom beszerzésének fokozása érdekében. Ennek előnyei máris észlelhetők.

Az SZMK és más szlovákiai könyvtárak tevékenységét a raktározási problémák is akadályozzák. A II. világháború után csak a szlovák nemzeti könyvtár kapott új helyiségeket a Matica slovenskában (Turócszentmárton). A helyzet talán az SZMK-ban, a Szlovák Tudományos Akadémia Központi Könyvtárában és a Szlovák Pedagógiai Könyvtárban a legsúlyosabb. A jelenlegi körülmények nem teszik lehetővé, hogy az SZMK eredményes munkát végezzen alapszinten. Nincs hely a raktárak és a kutatás számára, és nem lehet szabadpolcon hozzáférhetővé tenni a könyveket. Egyedül a legutóbbi két év műszaki folyóiratainak (több mint 1200 cím) számai megtölték a 80 négyzetméteres szakkutatótérmet. A szabadpolc ma még csupán vágyálom. Mivel a különböző részlegek Pozsonyban egymástól távol vannak elhelyezve, sok időbe kerül a könyvek beszerzése, feldolgozása, katalogizálása és kikeresése. A férőhelygondok drámai módon növelik a kiadások összegét.

Az SZMK reméli, hogy a közeli jövőben tízmillió dolláros új könyvtári létesítmény épül az SZMK, a Szlovák Műszaki Egyetem és a Szlovák Pedagógiai Könyvtár számára.

Végül az SZMK arra törekszik, hogy közönségét a legteljesebb mértékben ellássa irodalommal, és a lehető legkönnyebben hozzáférhetővé tegye a tudományos és műszaki információt.

Álláshirdetés

Állást kínál

Az Országos Műszaki Könyvtár nemzetközi adatbázis input munkára keres angolul értő fiatal, intelligens munkatársat. Könyvtárosi végzettséggel rendelkezők előnyben. Fizetés a közalkalmazotti besorolás szerint. Jelentkezés: 138-4963.

OMIKK FORDÍTÓ IRODA

1088 Budapest, Múzeum u. 17.

Telefon: 138-2874 Fax: 138-4924

- MŰSZAKI FORDÍTÁS, LEKTORÁLÁS
- TOLMÁCSOLÁS, SZÖVEGSZERKESZTÉS
- SZAKIRODALOM BESZERZÉS
- 30 NYELV, ORSZÁGOS HÁLÓZAT, REÁLIS ÁRAK